

Bərpa olunan ədalət

Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra, 1923-cü ildə Azərbaycan torpağında heç bir tarixi, coğrafi və siyasi əsası olmayan Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti (DQMV) yaradılmış və mərkəzi Xankəndi şəhəri olan bu bölgədə kənardan gəlmələr hesabına ermənilərin sayı məqsədyönlü şəkildə artırılmışdı. Eyni zamanda burada idarəetmədə bütün rəhbər vəzifələr ermənilərə həvalə olunmuş, azərbaycanlılar hər sahədə sıxışdırılmışdı.

DQMV-nin yarandığı vaxtlardan etibarən onun Ermənistanla birləşdirilməsi məsələsinə dəfələrlə cəhd edilmiş, bu mənfur niyyət 1988-ci ildə daha açıq şəkil almışdı. 1987-ci ildə Ümum-milli Lider Heydər Əliyevin vəzifəsindən kənarlaşdırılması fürsətindən istifadə edən erməni millətçiləri DQMV-nin Azərbaycanın tərkibindən çıxarılıb Ermənistanla birləşdirilməsi məsələsinə dəfələrlə cəhd edilmiş, bu mənfur niyyət 1988-ci ildə daha açıq şəkil almışdı. 1987-ci ildə Ümum-milli Lider Heydər Əliyevin vəzifəsindən kənarlaşdırılması fürsətindən istifadə edən erməni millətçiləri DQMV-nin Azərbaycanın tərkibindən çıxarılıb Ermənistanla birləşdirilməsi məsələsinə dəfələrlə cəhd edilmiş, bu mənfur niyyət 1988-ci ildə daha açıq şəkil almışdı. 1987-ci ildə Ümum-milli Lider Heydər Əliyevin vəzifəsindən kənarlaşdırılması fürsətindən istifadə edən erməni millətçiləri DQMV-nin Azərbaycanın tərkibindən çıxarılıb Ermənistanla birləşdirilməsi məsələsinə dəfələrlə cəhd edilmiş, bu mənfur niyyət 1988-ci ildə daha açıq şəkil almışdı.

20 fevral 1988-ci ildə erməni millətçiləri DQMV-nin İcraiyyə Komitəsinin sessiyasını çağıraraq qərar qəbul etdilər ki, bu vilayət Azərbaycanın tərkibindən çıxır və Ermənistanla birləşdirilir. Bu bədnam qərara etirazlarını bildirmək üçün fevralın 22-də Əsgəran rayonu ərazisində Ağdam rayonunun sakinləri dinc nümayiş keçirmişdilər. Həmin zaman ermənilərin atəş açması nəticəsində iki azərbaycanlı gənc qətlə yetirilmişdi. Elə bu qanlı hadisənin törətdiyi vaxtdan etibarən erməni şovinistləri daha geniş əl-qol açaraq son ikioşrlik tarixin müxtəlif dövrlərində olduğu kimi, yenidən xalqımızı deportasiyalarla, kütləvi qətlərlə üz-üzə qoy-

dular, ərazilərimizə açıq şəkildə iddia etməyə, ardınca isə işğala başladılar.

Tarixin faciəvi üzü

11 iyun 1990-cı ildə Azərbaycan SSR Ali Soveti Ermənistanla sərhəd xətti boyu fəvqəladə vəziyyət elan etdi. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Prezident Kitabxanasının elektron toplusunda bu barədə yer alan məlumatda bildirilir ki, həmin zaman sərhədlər mühəndis qurğuları ilə möhkəmləndirildi, onu müdafiə etmək üçün xüsusi milis dəstələri yaradıldı: "Bu zaman SSRİ silahlı qüvvələri SSRİ-nin saxlanması üçün münasibət haqqında 17 mart ümumittifaq referendumunda iştirak etməyən Ermənistanla "dörs vermək", habelə Azərbaycandakı kommunist rejimini dəstəkləmək üçün erməni silahlı dəstələrinə köməyi xeyli azaltdı. 1991-ci il mayın əvvəllərində Çaykənd və Martunaşəndə pasport rejimi yoxlanıldı və hərbişədirilmiş erməni birləşmələri tərk-silah edildi. İyulun əvvəllərində Goranboy rayonunun Azadkənd, Sarısu, Manaşid, Erkeç və Buzluq kəndlərində erməni silahlı quldurlarının dayaq məntəqələri dağıldı. Erməni əhali öz razılığı ilə bu bölgələrdən köçüb getdilər. Lakin ermənilər sərhəd zonalarındakı Azərbaycan kəndlərinə basqınlardan əl çəkmirdilər".

Qeyd olunur ki, 1991-ci il avqustun 18-22-də erməni hərbi hissələri rusların köməyi ilə, vertolyotlar və ağır texnikadan istifadə etməklə Qazax rayonuna hücumla keçdilər. Bağanı-Ayrımlı kəndi dağıldı, dinc əhaliyə işğəncələr verildi. Erməni hərbi hissələrinin Zəngilan, Qubadlı

və Laçın rayonlarının kəndlərinə də hücumları ara vermir. Bu vaxt Qubadlı rayonunun Yuxarı Cibikli kəndinə erməni quldurları basqın etmişdilər. Əhali mərdliklə müqavimət göstərmiş, 20 erməni qulduru məhv edilmişdi. Burada olan sovet ordusu dəstəsi, demək olar ki, seyrici mövqə tutmuşdu. Təkcə ukraynalı Oleq Babak əliyalın azərbaycanlılara kömək etmiş və qəhrəmanlıqla həlak olmuşdu. Ölümündən sonra ona Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdi.

"Can üstündə olan imperiya milli münəqşəni daha da dərinləşdirdi. Lakin onun iflası gündən-günə yaxınlaşırdı. İmperiyanın pəncəsindən xilas olmağa çalışan xalqın tələbi ilə 1991-ci il avqustun 30-da Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin növbədənkenar sessiyasında respublikanın dövlət müstəqilliyinin bərpa edilməsi haqqında bəyanat qəbul olunması ilə əlaqədar Dağlıq Qarabağ münəqşəsi daha da kəskinləşdi. Bu münəqşə Ermənistanın əli ilə Azərbaycana qarşı aparılan açıq-aşkar təcavüzkar müharibəyə çevrildi", - deyər məlumatda qeyd olunur.

Azərbaycan rəhbərliyi bütün ümidini ittifaq mərkəzinə bağlayırdı, amma...

11 iyun 1990-cı ildə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qəbul etdiyi qərarla bağlı "Azərbaycan" qəzetinin suallarını cavablandıran Milli Məclisin Elm və təhsil komitəsinin sədri Anar İsgəndərovun sözlərinə görə, sovet rəhbərliyinin yenidənqurma və aşkarlıq siyasəti dünyanın ərazi baxımından altıdabirini əhatə edən sovet dövlətinə uğur gətirmədi: "Dünənə qədər bu dövlətin dağıla biləcəyini ağılına gətirə bilməyənlər iflasın ilk işartılarının şahidi oldular. Bədnam qonşularımız Heydər Əliyevin hakimiyyətdən uzaqlaşdırılmasından sonra Azərbaycana qarşı ərazi iddiaları ilə çıxış etməyə başladılar.

Erməni daşnak avantürasına Qərb dövlətləri havadarlıq edir, sovet rəhbərliyi isə xeyir-duasını gizlədə bilmirdi. Həmin dövrdə Azərbaycana rəhbərlik edən şəxslər isə cəsəretsizlikləri və qətiyyət-sizlikləri ilə erməni dəyirmanına su tökdülər. Beləliklə, SSRİ-nin dağılmasına sevinən və müstəqilliyini bərpa edən müttəfiq respublikalardan fərqli olaraq Azərbaycan nə müstəqilliyin şirinliyini dadda bildi, nə də şəhər və kəndlərimizi erməni işğalından qoruya bildi".

Yüzminlərlə azərbaycanlının Qərbi Azərbaycandan - öz dədə-baba torpaqlarından silah və zor gücünə qovulduqlarını, yüzlərlə dinc sakinin işğəncələrə məruz qalaraq öldürüldüyünü deyən deputat vurğuladı ki, Qarabağ və Şərqi Zəngəzurd erməni hərbi birləşmələri tərəfindən azərbaycanlı əhaliyə qarşı dövlət səviyyəsində də qırğınlar törədilməyə başladı: "1990-cı il iyunun 11-də Azərbaycan SSR Ali Soveti Ermənistanla sərhəd boyu ərazilərdə fəvqəladə vəziyyət elan etdi. Bir çox erməni kəndində silahlı dəstələr tərk-silah edildi, azərbaycanlıların evlərini yandıranlar istintaqa cəlb edildilər. Amma Ali Sovetin bu qərarı kağız üzərində qaldı. Son nəticədə Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi işğal olundu, bir milyon insan qaçqın və köçkün həyatını yaşamağa məcbur edildi".

Anar İsgəndərov vurğuladı ki, Azərbaycan tərəfi sərhədlərin möhkəmləndirilməsinə maraq göstərmirdi. Azərbaycan rəhbərliyi bütün ümidini mərkəzə bağlayırdı. Mərkəz isə Azərbaycanı yox, Ermənistanı müdafiə edirdi: "Əslində, Qarabağda muxtar qurumun yaradılması, Naxçıvanın kəndlərinin Ermənistanla verilməsi bunu təsdiqləyirdi. Belə ki, sovet dövləti təşkil olunan bəri Ermənistanla dəstək verildi. Azərbaycan rəhbərliyi həm də erməni daşnak qüvvələrinə qarşı mübarizədə xalqın gücündən bəhrələnmək istəmədi. Bu

mübarizədə xalq və iqtidar birləşə bilmədi. Kamran Bağirovun səhvlərini Əbdürrəhman Vəzirov təkrar etdi. Hakimiyyətə gələn Xalq Cəbhəsi də xalqı birləşdirə bilmədi. Yalnız Azərbaycanın müstəqilliyi təhlükəli vəziyyətlə üz-üzə gələndə, vətəndaş müharibəsi və qardaş qırğını qapının ağzını kəsəndə siyasi rəhbərlik kömək üçün Heydər Əliyevə müraciət etdi. Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının arzu və istəklərini reallaşdırmaq üçün xalqın harayına səs verdi və xiləskarlıq missiyasına başladı".

Milli maraqlarımız qətiyyətlə təmin edildi

Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasətini layiqincə davam etdirən Prezident İlham Əliyevin söylərinin və qətiyyətinin nəticəsi olaraq Azərbaycan 2020-ci il Vətən müharibəsində təcavüzkar Ermənistanı məğlubiyyətə uğrattı, torpaqlarımız işğaldan azad edildi. 2023-cü ildə 23 saatlıq anti-terror tədbirləri nəticəsində ölkəmizin suverenliyi bərpa olundu, Konstitusiyamız bütün ərazilərimizdə hüquqi qüvvəyə mindi. 24 may 2024-cü ildə Qazax rayonunun Bağanı-Ayrımlı, Aşağı Əskipara, Xeyrimli və Qızılhacılı kəndləri ölkəmizə qaytarıldı. Azərbaycan ilə Ermənistan arasında həyata keçirilən delimitasiya işləri nəticəsində 12,7 km uzunluğunda sərhəd xətti müəyyən edildi. Qeyd edək ki, əldə olunmuş razılıq delimitasiya istiqamətində atılan ilk addımdır və delimitasiyanın məhz bu istiqamətdən başlaması Azərbaycanın təkidi ilə olub. Tərəflər razılaşdılar ki, delimitasiya prosesində 1991-ci il Alma-Ata Bəyannaməsinə əsaslanacaqlar.

Azərbaycanın tarixə, haqqa, ədalətə dayanan Zəfəri sayəsində erməni şovinistlərinin bütün çirkin planları məhv edilərək milli maraqlarımız qətiyyətlə təmin edilib.

Yasəmən MUSAYEVA, "Azərbaycan"